
ȘTIINȚA ȘI TEHNICA LA MARTIN HEIDEGGER

Vera Vozian,
Lector universitar

Știința modernă, luînd locul ocupat anterior de către religie, poartă în ochii majorității contemporanilor însăși speranțele eschatologice ale umanității. Asta deoarece știința, reușește prin intermediul calculului să dea impresia stăpanirii naturii de către om prin intermediul tehnicii.

Iar impresia stăpanirii o aduce cu sine pe aceea a previzibilității. Inșă nici gândirea umană și nici ceea ce îi rezistă și o provoacă pe aceasta (ceea ce real), nu pot fi definițivitate comprehensiv doar prin construirea iluziei unui univers previzibil. Asta deoarece orice prevedere științifică este deja o reducere a oricărui fenomen *nou, neprevăzut...* la o schemă matematică coerentă. Prin această amputare a ființei umane tocmai de ceea ce o leagă, simultan vital (prin reactivitatea fiziologică a unui organism la mediu) și simbolic (prin dedublarea aceste reactivități cu sensurile pe care gândirea i le oferă) de „lumea” intuită este posibilă doar aparent. Orice reducere la sistemul de enunțuri științifice se construiește pe un lanț de reduții anterioare și impune ajustări paradigmatică ulterioare. Inșăși criza științei actuale, care nu este și a tehnologiei, este condusă de tendința de a abandona ideea unei științe ca ansamblu de rețete eficiente care ar fi aplicabile *a priori*: cunoașterii, vieții, experimentării științifice sau chiar noilor mitologii colective publicitare (specifice societății de consumîncare trăim). Tocmai această aplicabilitate *a priori* este inșă criteriul pornind de la care filosofii științei consideră a fi legitimată orice coagulare sau evoluție a sistemelor teoretice științifice, fie că iau punct de plecare „falsificabilitatea” enunțurilor de bază, fie că arată că orientările interogațiilor științifice sunt predeterminate de anterioritatea paradigmei care le face posibile.

Inșă acest mod de a privii știința și efectele ei tehnice, doar din perspectiva a ceea ce le face posibile în capul cercetătorilor științifici, este o reducere periculoasă. Periculoasă, ne spune Heidegger, în special datorită sclavagismului căruia ea ne supune, provocandu-ne pe de o parte fantezmele cele mai frumoase privind puterea „umanității” dar aruncandu-ne pe de altă parte în realitatea unei lumi tehnice agresive, a cărei finalitate nu poate fi niciodată satisfăcută, dar a cărei evoluție trebuie susținută. Einstein, considerand „iraționalitatea” a-i fi inerentă oricărei noi descoperiri științifice, considera „contopirea (*Einführung*) cu obiectele experienței” a fi calea care face posibil acel recul suficient de amplu necesar determinării legilor cu înalt nivel de generalitate care constituie sistemul axiomatic al oricărei științe privită ca o „imagine a lumii”.

Dar care sunt coordonatele, restricțiile și normele experimentabilității?

Ce experimentează știința? Sau mai bine zis, ce se experimentează pe sine ca știință? Căci dacă teoriile „sunt plasele pe care le aruncăm pentru a prinde ceea ce numim „lumea”; pentru a o raționaliza, a o explica și stăpani” (oamenii de știință străduindu-se să facă „ochiurile plasei tot mai înguste”), trebuie să nu evităm a ne întreba cum se face că plasa este aruncată și plasată într-un mod sau altul. Plasa științei însă, așa cum am văzut, conține deja judecăți care prin sinteze continuu reactualizabile ne dau „evenimente tip” (*Vorgang*) acceptate deja de către teorie.

Știința

Trebuie în primul rand să vedem evoluția gândirii heideggeriene despre știință. Astfel în „*Etre et temps*”, lui Heidegger i se pare a mai fi posibilă o anumită continuitate între constituirea sensului realității prin folosirea ustensiliară a ființurilor și înțelegerea sensului „ființei” (între care fiind posibilă și explicitarea tematică și enunțiativă de tip științific). Ulterior, după *Kehre*, el nu va mai accepta un discurs care pornește de la nivelul ontic pentru al accede pe cel ontologic, ci va considera totul a ține de un mod de dezvăluire a ființei. Această ruptură este datorată neacceptării suficienței reducerii comprehensiunii ființei la înțelegerea *Dasein*-ului pentru care sursa primă a oricărei semnificativități este exercițiul non teoretic al vieții ordinare prin care manipulăm concretitudinii care merită numele de ustensile (exercițiul ghidat deja de o pre-comprehensiune nontematică a ființei). Astfel nu mai este de acceptat explicarea de tip științific care nu se confruntă din plin cu *Seinsfrage*, ci care se rezuma la elaborarea în interiorul „proiectului matematic al naturii” (care raportează fiindul la conceptele ontice de „masă”, „timp” și „spațiu”) a unor conceptualități ontice. Heidegger consideră deci știința a fi un obstacol în calea dezvăluirii ființei datorită în primul rand a originii metafizice a „proiectului matematic al naturii”. Căci metafizica a redus întotdeauna ființa la simpla ființă a fiindului (idee preluată implicit în „*Etre et temps*” prin primordialitatea și chiar echivalența ființei fiindului numit *Dasein* cu ființa). Astfel Heidegger efectuează destructura (*Destruktion*) ultimă a gândirii metafizice centrată pe poziția privilegiată a ființei fiindului în locul căreia metafizica a pus o succesiune de figuri filosofice: grecii au privit-o ca o *prezența constantă*, Kant ca „poziție absolută”, Hegel ca „Spirit Absolut” (ca revenire la sine a subiectivității absolute), Nietzsche ca „voință de putere” (asumând astfel în avans reducția ființei la tehnicitatea fiindului reprezentată de imaginea „metafizică” a ființei produsă tocmai de lumea socio-istorică și de epocile „umanității”).

În locul acestei succesiuni Heidegger propune dezvăluirea ființei ca donare, ca mișcare de dezoculare de tipul unui gest (ființa iese din sine, din dimensiunea retragerii sale ca *fără măsură*, depunând la capătul gestului său fiindul). Gest total independent de fiindul numit *Dasein* chiar dacă asumabil de acesta din urmă

în comprehensiunea sa. Metafizica reducea acest gest pornind de la prezența fiindului deja dezocultat, prezență pe care o considera independentă de decloziunea fiindului. Această reducere metafizică făcea ca o „lume” istorică (dar nu istorială) care ignora decloziunea evenimentului să poată cuceri și comanda limbajul și gândirea posibilă. Acest tip de comandă specific „epocii” în care trăim se diluează mișcând orice cercetare științifică și orice cucerire tehnică. Asta deoarece pro-vocarea (la pro-vocation) prin care Gestell-ul (l'arrondissement) comandă (commet) și orientează comprehensiunea fiindului ca ceea ce este stocat și stocabil. Așadar, după *Kehre*, datorită originilor metafizice ale științei aceasta este doar o simplă conceptualizare regională a ființei fiindului care se incheie în tehnică ca dispunere autoritară a fiindului ca fond.

Tehnica

Asfel, interogand poziția științei în interiorul filosofiei heideggeriene ajungem la interdependența dintre aceasta și tehnică. S-ar putea chiar afirma că tehnica este cea care orientează cercetarea științifică prin intermediul strategiilor agresive de cercetare ale diferitelor guverne actuale. Această implicare a politicului în domeniul tehnicii ține în primul rand de falsa iluzie pe care majoritatea contemporanilor noștri o au conform căreia am fi stăpanii evoluției tehnicii. Aceeași iluzie face din tehnica modernă o provocare (pro-vocation, Heraus-fordern) a energiilor naturale, ca extragere, deschidere și scoatere la iveală (a unor minerale de exemplu), cât și ca împingere a extragerii spre utilizarea sa maximă și cu cheltuieli minime. Astfel dezvoltarea care domină complet tehnica modernă are caracterul unei interpelări (Stellen – cerere insistentă de livrare) în sensul pro-vocării. Interpelarea provocantă comandă o situație stabilă (Stand) a ceea ce se realizează în ea, situație stabilă numită fond (Bestand) care este radical diferită de obiect (Gegenstand). Cuvantul „fond” înseamnă tocmai maniera în care este prezent ceea ce a fost atins de dezvoltarea pro-vocatoare. Dar dezvoltarea realului ca fond nu mai face posibil ca omul să dispună de ocultarea sau non-ocultarea dezvoltării, acesta putând doar să-și reprezinte, configureze și exploateze cutare lucru sau altul. Inșă chiar dacă omul este cel care aparent comandă și coordonează „evoluția” tehnicii, el nu poate fi considerat a fi cel care comandă și ocultarea ființei prin tehnică. Când omul urmează urma naturii ca district al reprezentării sale, el este deja reclamat ca mod al dezvoltării care-l pro-voacă să abordeze natura ca obiect al cercetării într-atât încât acest obiect dispare în fără-obiectul fondului. Astfel tehnica modernă, ca dezvoltare care comandă, nu este un act pur uman. Acest act este urmarea Gestell-ului (l'Arrondissement) care este tocmai atât provocarea (realului ca fond) cât și producerea (poiesis – aducerea în prezență împătrită causal prin actul răspunderii). În Ge-stell se produce (ereignet sich) această non-ocultare conform căreia munca tehnicii moderne dezvoltă realul ca fond, Ge-stell nefiind nici un

act uman și nici un simplu mijloc inerent unui asemenea act (este respinsă astfel concepția pur instrumentală, antropologică, privind tehnica). Omul se ține în omeniu esențial al lui Ge-stell neputând să-și asume o relație „apres coup” cu el. Asta deoarece Ge-stell-ul îl trimite (*Schicken*) pe om într-un destin (*Geschick*) istorial (*geschichtlich*) al dezvoltării realului ca fond, tot așa cum pro-ducerea (*poiesis*) era un destin ca dezvoltare. Cu toate acestea această destinalitate a trimiterii nu ține de fatalitate (ceea ce ar fi inevitabil într-un proces pe care nu-l putem modifica) ci de înrudirea ei intimă cu adevărul (dezvoltarea) care este de fapt libertatea de a dezvoltă în moduri diferite ceva care ține de istorialitate. Pentru că omul poate fi sau un om care ascultă „vocea” ființei (ein Horender) fără a fi un sclav condus implicit de aceasta (ein Horiger). Destinul (cărui îi aparține puterea lui Ge-stell) pune de fiecare dată omul pe o cale de dezvoltare, pe care avansează fără încetare la bordul unei singure posibilități.

Pro-ducerea ar avea în plus o posibilitate închisă de către. Astfel pericolul ultim provocat de Ge-stell poate duce la auto-considerarea omului, pe de o parte ca fond sau pe de altă parte ca fiind stăpanul pământului. De aici se naște imposibilitatea determinării de către om a tuturor manierelor prin care ar putea înțelege cum există el însuși (pornind de la ființa sa). Ge-stell, ca destin, trimite la dezvoltarea care este de felul „comenzii”. Însă unde „comanda” este dominantă este îndepărtată orice posibilitate de dezvoltare ascunzând mai ales acel al tip de dezvoltare ca pro-ducere și aducere în aparență a lucrului prezent. Ge-stell, nu doar ocultează modul anterior al dezvoltării (pro-ducerea), ci ocultează și dezvoltarea ca atare și odată cu ea, ceea ce în non ocultare se produce.

Prin urmare, pericolul ultim pe care Gestell-ul îl poate produce ar fi ocultarea ființei. Din fericire Gestell-ul, ca esență a tehnicii (ca mod de desfășurare a ființei, ca mod „destinal” pro-vocant al dezvoltării), aduce cu sine și pro-ducerea. Astfel destinalitatea Gestell-ului conține în sine și „ceea ce salvează” adică evenimentul ca advenire productivă, poietică, a adevărului. Astfel „ceea ce ne salvează” de dictatura tehnicii ne vine prin intermediul esențialității tehnicii (impunându-ne o atitudine non-fascinată față de aparate) și al esenței tehnicii care se produce în activitatea productivă și care, păstrând omul, îl menține în dezvoltare.

Arta privită ca tehnică domnește orice artă a frumosului (poezia, lucrul poetic) și este cea care mai poate face posibilă dezvoltarea ființei și nu discursul științific care se scufundă în curentul aceleiași ocultări metafizice.

Bibliografie

Martin Heidegger , ” Ființă și timp” , București, 1976

Martin Heidegger , „Întrebarea privitoare la tehnică”, București, 1982”